
RAPPORT

UPPDRAGSNUMMER
1157877000

NATURVÄRDESINVENTERING STÄKETFLÄCKEN, JÄRFÄLLA KOMMUN

SWECO ENVIRONMENT AB
CAMILLA ÅHRLUND, INVENTERING OCH RAPPORT
CAMILLA BOBERG, FÅGELINVENTERING
GUNDULA KOLB, KVALITETSGRANSKNING
2017-09-26

Sammanfattning

Järfälla kommun ska pröva en detaljplaneprocess för Stäketfläcken i Järfälla kommun. Med anledning av detta utförs en naturvärdesinventering (NVI). I tillägg till det ingår en inventering av särskilt skyddsvärda träd, förekomst av fåglar som häckar eller på annat sätt regelbundet använder området och en bedömning om grusmiljöer i området kan var lämpade för sandlevande insekter. Uppdraget omfattar även redovisning av skydds- och kompensationsåtgärder.

Stäketfläcken är ett område om cirka 12 hektar som varierar i sin karaktär. Från Enköpingsvägen går en slänt upp mot Gyllenstiernas väg. I slänten finns större villor med tillhörande trädgårdar. Trädgårdarna är uppväxta med ett rikt träd- och buskskikt. Mellan trädgårdarna finns mindre områden med en del hävdgynnad flora som brudbröd, fyrkantig johannesört, tjärblomster och svartkämpar.

Mellan Enköpingsvägen och Mälarstranden finns den gamla banvallen och i dess anslutning finns hävdgynnade arter och arter typiska för ruderatmarker. Ruderatmarker är mark som ofta störs av mänskliga aktiviteter i tätortsmiljö, till exempel upplagsplatser, industritomter och grusytor. Insprängt finns mindre skogsdungar med bland annat sälg. Sälg blommar tidigt och är på så sätt viktig för en del pollinerare. En annan art som är viktig för pollinerare och som finns utspritt i inventeringsområdet är blåeld.

Grusiga/sandiga miljöer finns främst utmed banvallen och dess sydslutning.

Särskilt skyddsvärt träd, en ek, noterades i en av trädgårdarna. Det finns fler hålträd i trädgårdarna men de kunde inte mätas in vid fältbesök då de finns inom hemfridszonen.

En fågelart som ingår i fågeldirektivets bilaga 1 påträffades vid fältinventeringen, nämligen fisktärna. Följande fem rödlistade arter noterades, stare^{VU}, sävsparv^{VU}, tornseglare^{VU}, silltrut^{NT} och gröngöling^{NT}.

Totalt 39 fågelarter observerades i inventeringsområdet under de två tillfällen som inventeringen omfattade. Merparten av observationerna indikerade häckning med minst häckningskriterie 3 (enligt metodik för Atlasinventeringen). Vid Stäketfläcken bedöms, på grundval av observationerna, att 3 rödlistade arter troligen häckar i området, nämligen stare, sävsparv och gröngöling.

I området finns objekt med visst till högt naturvärde och samt särskilt skyddsvärt träd med högt naturvärde. Landskapets variation i allt från lummiga trädgårdar till solbelysta sandiga och grusiga ytor är av högt naturvärde. Området hyser rödlistade fågelarter och signalarter som backnejlika och prästkrage.

Innehållsförteckning

1	Inledning	2
1.1	Bakgrund	2
1.2	Syfte	2
1.3	Avgränsning	2
2	Metod	3
2.1	Nivå och detaljeringsgrad	3
2.2	Bedömningsgrunder	3
2.3	Fältinventering	5
2.4	Särskilt skyddsvärda träd	5
2.5	Osäkerhet	6
3	Tidigare fynd och kända naturvärden	7
3.1	Rödlistade arter	7
3.2	Skyddade områden och objekt	7
4	Områdesbeskrivning	8
5	Resultat	9
5.1	Naturvärdesobjekt	10
5.2	Landskapsobjekt	17
5.3	Fågelinventering	18
5.3.1	Metod	18
5.3.2	Osäkerheter	19
5.3.3	Resultat	19
5.3.4	Ekologi av påträffade prioriterade fågelarter	22
5.4	Särskilt skyddsvärda träd	25
5.5	Sand- och grusytor	26
6	Samlad bedömning	28
7	Förslag för skydds- och kompensationsåtgärder	30
7.1	Skyddsåtgärder	30
7.2	Kompensationsåtgärder	30
8	Referenser	31

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Järfälla kommun ska pröva en detaljplaneprocess för Stäketfläcken i Järfälla kommun. Med anledning av detta utförs en naturvärdesinventering (NVI). I tillägg till det ingår en inventering av särskilt skyddsvärda träd, enligt Naturvårdsverkets definition, förekomst av fåglar som häckar eller på annat sätt regelbundet använder området och en bedömning om grusmiljöer i området kan vara lämpade för sandlevande insekter. Uppdraget omfattar även redovisning av förslag till skydds- och kompensationsåtgärder.

1.2 Syfte

Syftet med naturvärdesinventeringen är att identifiera och avgränsa samt bedöma och dokumentera områden som är av betydelse för biologisk mångfald inom inventeringsområdet samt att registrera och dokumentera särskilt skyddsvärda träd och grusmiljöer lämpliga för sandlevande insekter inom området. I syftet ingår även att inventera förekomsten av fåglar som häckar eller på annat sätt använder området.

1.3 Avgränsning

Inventeringsområdet gäller Stäketfläcken i Järfälla kommun, se figur 1. Området är ungefär 12 hektar stort.

Figur 1. Karta över inventeringsområdet Stäketfläcken i Järfälla kommun.

2 Metod

Inventeringen har genomförts enligt standard för Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (SS 199000:2014) med tillhörande teknisk rapport (SIS-TR 199001:2014).

2.1 Nivå och detaljeringsgrad

Naturvärdesinventeringen har utförts på fältnivå med detaljeringsgrad medel och med tilläggen naturvärdesklass 4 och särskilt skyddsvärda träd.

2.2 Bedömningsgrunder

Naturvärdet för respektive objekt bedöms utifrån art och biotop, och ska avse den biologiska mångfaldens nuvarande tillstånd.

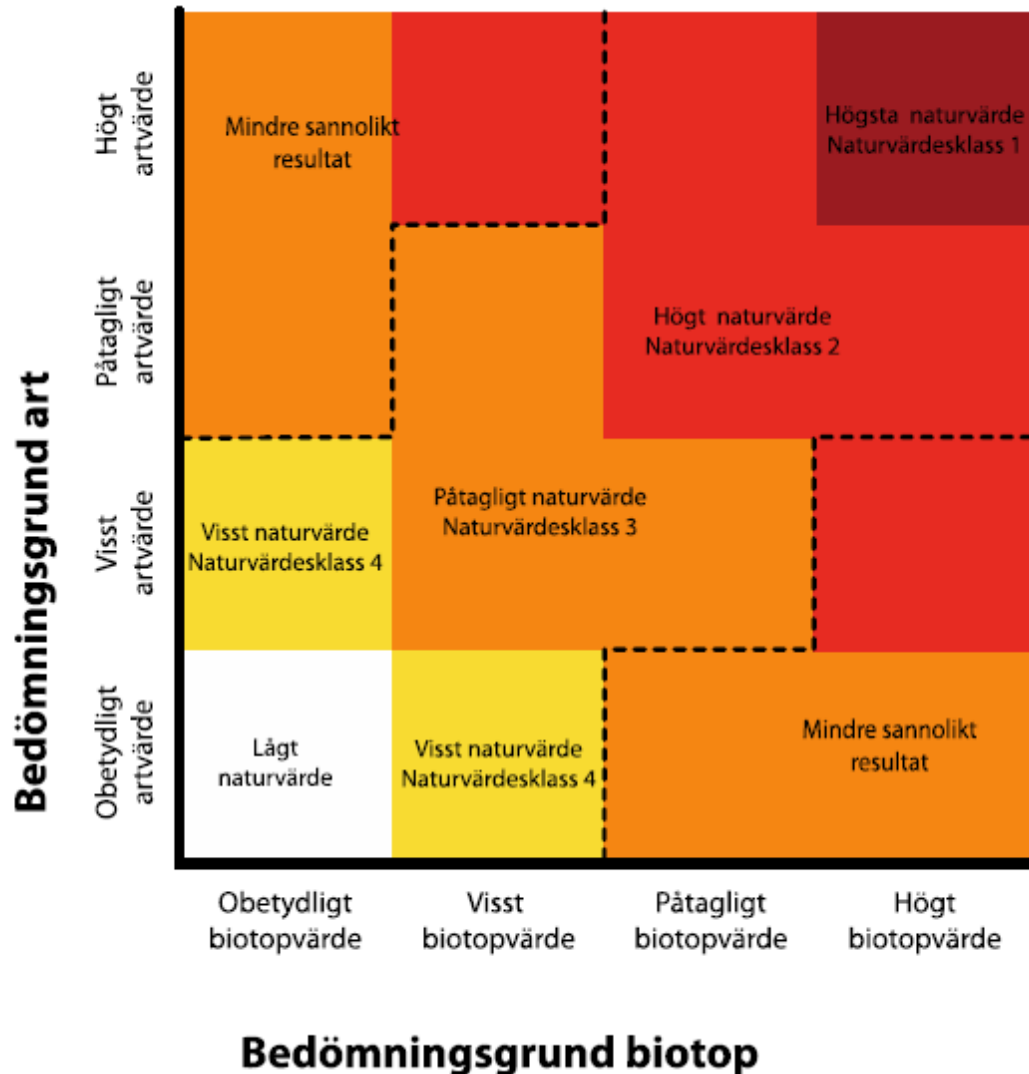
Bedömningsgrunden art omfattar både naturvårdsarter och artrikedom och är en sammanvägning av dessa två. Naturvårdsarter omfattar arter som indikerar ett högt naturvärde och som i sig själva är av betydelse för biologisk mångfald. Det kan vara skyddade arter, rödlistade arter, signalarter, typiska arter och ansvarsarter.

Till naturvårdsarter räknas:

- Skyddade arter, arter som omfattas av juridiskt skydd enligt Artskyddsförordningen. Markeras med (§) i beskrivningarna nedan.
- Typiska arter, arter vars förekomst indikerar så kallad gynnsam bevarandestatus hos aktuell naturtyp enligt EU:s art- och habitatdirektiv.
- Rödlistade arter, arter som bedöms löpa risk att försvinna ur landet. Delas in i kategorierna RE – nationellt utdöd, CR – akut hotad, EN – starkt hotad, VU – sårbar, NT – nära hotad och LC – livskraftig.
- Ansvarsarter, arter där en särskilt stor andel av dess totala population finns i en begränsad del av det totala utbredningsområdet.
- Signalarter, arter som med sin närvaro eller frekvens indikerar att ett område har höga naturvärden. Markeras med (S) i beskrivningarna nedan.
- Nyckelarter, arter som direkt eller indirekt har en särskilt viktig funktion för andra arter. Markeras med (N) i beskrivningarna nedan

Olika naturvårdsarter är synliga under olika delar av säsongen varför arter som inte varit möjliga att se vid inventeringstillfället inte har noterats. Endast de arter som identifierats vid denna naturvärdesinventering tas upp i sammanställningen av naturvårdsarter för respektive naturvärdesobjekt. Eventuella tidigare noterade arter tas dock med i bedömningen av objektets naturvärde. Artrikedomen bedöms utifrån artantal och artdiversitet.

Bedömningsgrunden biotop omfattar aspekterna biotopkvalitet (det som formar en biotop) samt sällsynthet och hot. Bedömningsgrunderna värderas efter obetydligt värde, visst värde, påtagligt värde samt högt värde. SIS-standarderna ger skalan för respektive bedömning. Bedömningsgrunderna vägs sedan ihop till en naturvärdesklass. Till hjälp finns en matris i standarden (Figur 2). Det finns dock inga exakta gränser mellan de olika klasser och klassningen inte kan följa matrisen exakt i alla lägen.

Figur 2. Naturvärdesbedömning vid NVI. Utfall för bedömningsgrund art respektive bedömningsgrund biotop leder till en viss naturvärdesklass.

Tabell 1. Naturvärdesobjekt bedöms i naturvärdesklass 1 - 4.

Naturvärdesklass	Definition	Beskrivning
Naturvärdesklass 1	Högsta naturvärde	Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på nationell eller global nivå.
Naturvärdesklass 2	Högt naturvärde	Varje enskilt område med denna naturvärdesklass bedöms vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional eller nationell nivå. Naturvärdesklass 2 motsvarar ungefär Skogsstyrelsens nyckelbiotoper, lövskogsinventeringens klass 1 och 2, ängs- och betesmarksinventeringens klass aktivt objekt, ängs- och hagmarksinventeringens klass 1–3, ädellövskogsinventeringen klass 1 och 2, skyddsvärda träd enligt åtgärdsprogrammet, våtmarksinventeringens klass 1 och 2, rikkärrsinventeringens klass 1–3, limniska nyckel-biotoper, skogsbrukets klass urvatten, värdekärnor i naturreservat samt fullgoda Natura 2000-naturtyper. Detta förutsatt att de inte uppfyller högsta naturvärde.
Naturvärdesklass 3	Påtagligt naturvärde	Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av särskild betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det bedöms vara av särskild betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras. Naturvärdesklass 3 motsvarar ungefär ängs- och betesmarksinventeringens klass <i>restaurerbar ängs- och betesmark</i> , Skogsstyrelsens <i>objekt med naturvärde</i> , lövskogsinventeringens klass 3, ädellövskogsinventeringens klass 3, våtmarksinventeringens klass 3 och 4 samt skogsbrukets klass <i>naturvatten</i> .
Naturvärdesklass 4	Visst naturvärde	Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det är av betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras.

Geografiska områden som i sitt nuvarande tillstånd inte eller endast i ringa omfattning bidrar till biologisk mångfald bedöms ha lågt naturvärde, vilket inte utgör en naturvärdesklass.

2.3 Fältinventering

Fågelinventering gjordes vid två tillfällen, den 6 och 10 juni 2017. En fältinventering utfördes den 28 juni 2017.

2.4 Särskilt skyddsvärda träd

Vid fältbesöket den 28 juni 2017 inventerades särskilt skyddsvärda träd.

Med särskilt skyddsvärda träd avses (Naturvårdsverket, 2004)

- jätteträd, träd grövre än 1 meter i diameter på det smalaste stället under brösthöjd.
- mycket gamla träd, gran, tall, ek och bok äldre än 200 år. Övriga trädslag äldre än 140 år.
- grova hålträd, träd grövre än 40 cm i diameter i brösthöjd.

2.5 Osäkerhet

En viss osäkerhetsfaktor i denna inventering är att tidpunkten för inventeringsarbetet inte är anpassad för att kunna identifiera alla förekommande arter. För att kunna göra det måste inventeringar utföras under olika tidpunkter på året. En ungefärlig åldersbedömning har gjorts på områdets träd.

I och med att det särskilt skyddsvärda trädet står på tomtmark och det enbart kunde noteras på avstånd finns en osäkerhet kring dess exakta läge, vilket kan innebära att trädets verkliga placering skiljer sig något åt i jämförelse med det digitala kartmaterialet.

3 Tidigare fynd och kända naturvärden

3.1 Rödlistade arter

I Artportalen (sökning 2017-07-27) finns registrerade fynd av de rödlistade arterna hussvala (VU), kungsfågel (VU), stare (VU), gulsparv (VU), sävsparv (VU), silltrut (NT), gråtrut (VU), skräntärna (NT), tornseglare (NT), gröngöling (NT), spillkråka (NT), mindre hackspett (NT), sånglärka (NT), brunand (VU), bergand (VU), bivråk (NT), havsörn (NT) och duvhök (NT) inom området.

3.2 Skyddade områden och objekt

Inga skyddade områden som naturreservat, Natura 2000-områden, biotopskyddsområden eller andra skyddade objekt som till exempel naturminnen eller generella biotopskydd finns inom det undersökta området. Inte heller finns det några av länsstyrelsen tidigare identifierade särskilt skyddsvärda träd inom området.

Ligger inom område som omfattas av det generella strandskyddet enligt miljöbalken.

Figur 3. Utmed Mälarstranden finns småbåtshamn och upplagsplatser för båtar. Delar är mer lummiga och det finns även en del med mindre vassområde.

4 Områdesbeskrivning

Inventeringsområdet Ståketfläcken utgörs i öster av en slänt upp mot Gyllenstiernas väg. Genom området går Enköpingsvägen och väster om den avgränsar Mälarstranden området.

I slänten mot Gyllenstiernas väg finns ett antal större villor med lummiga trädgårdar. Det är gamla trädgårdar med ett rikt blommande busk- och trädskikt. Mellan trädgårdarna finns äldre grövre, odlade tallar (Weymothtall). Väster om Enköpingsvägen låg förr Stäkets stationshus, byggdes år 1900 och var i bruk fram till 1968. Den gamla banvallen syns än. I den gamla banvallen och i dess anslutning finns hävdgynnade arter och arter typiska för ruderatmarker, vilket är mark som ofta störs av mänskliga aktiviteter i tätortsmiljö, till exempel upplagsplatser, industritomter och grusytor. Utmed mälarstranden finns en del al och även tall lite längre upp på land.

Stora delar utmed strandlinjen utgörs av båtplatser för småbåtar. Längst i söder finns lummiga trädgårdar med mindre hus.

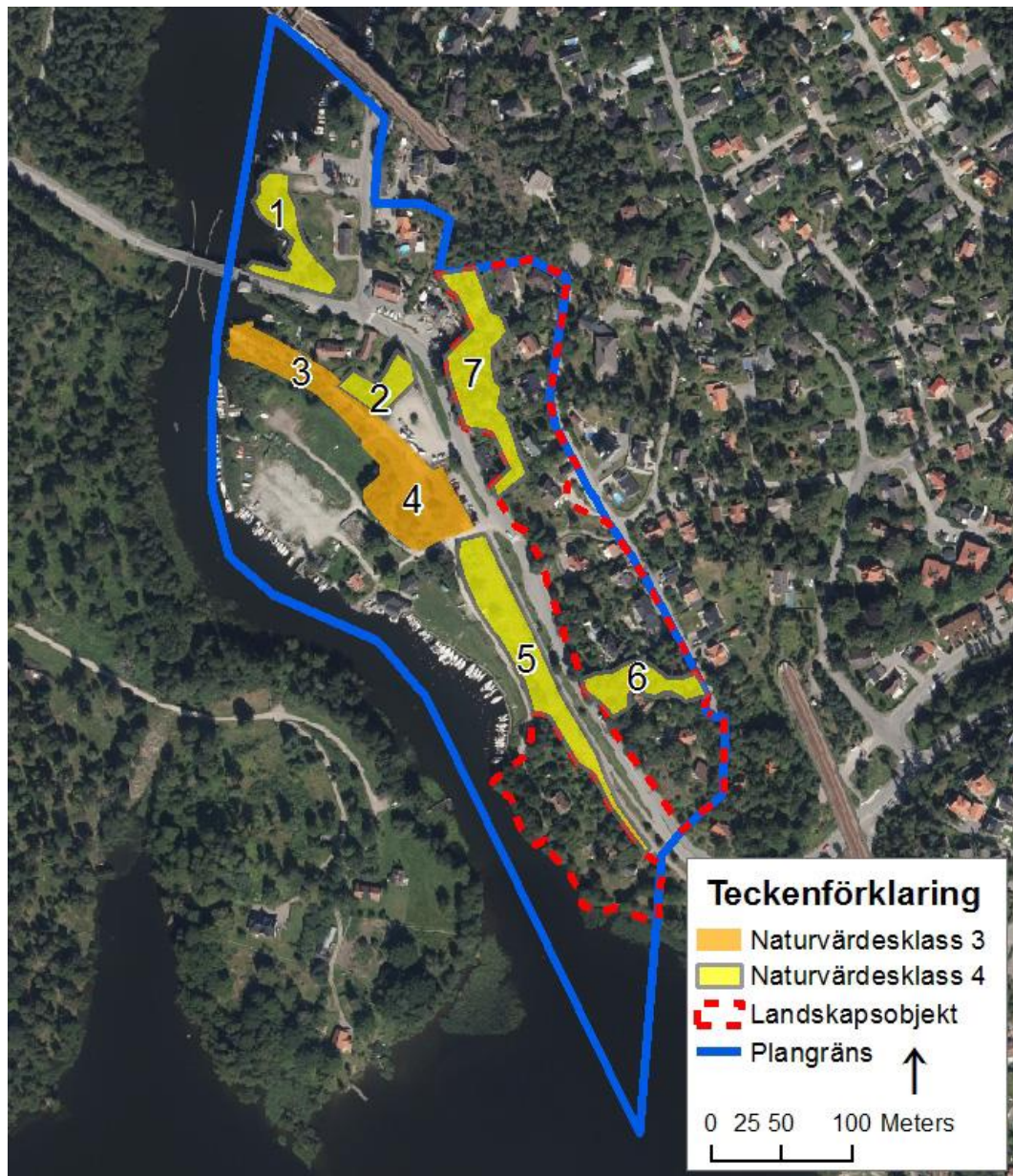

Figur 4. På den gamla banvallen och i hamnområdet växer en hel del blåeld till glädje för pollinerare.

5 Resultat

Inom Stäketfläcken bedöms 2 objekt ha påtagligt naturvärde samt 5 objekt visst naturvärde. Under fältbesöket registrerades en gammal ek, som låg inom tomtmark, som särskilt skyddsvärd träd enligt Naturvårdsverkets definition. Enligt standarden klassas särskilt skyddsvärda träd som naturvärdesklass 2.

Landskapsobjekt registrerades. Inom landskapsobjektet finns två naturvärdesobjekt med visst naturvärde. Inom landskapsobjektet finns ett mindre område rik på hävdgynnade arter som brudbröd, fyrkantig johannesört och tjärblomster. Området är mindre än 0,1 hektar och är därför inte klassat här som ett objekt.

Figur 5. Karta över det inventerade områdets naturvärdesobjekt och landskapsobjekt.

5.1 Naturvärdesobjekt

Naturvärdesobjekt 1

Klass 4, visst naturvärde

Naturtyp: Skog och träd

Biotop: Lövskog

Beskrivning: Objektet ligger inom ett inhägnat område mot vattnet. Delen av det inhägnade området som ansluter mot Uddnäs vägen utgörs av en klippt gräsmatta. Den andra delen som här har avgränsats som ett naturvärdesobjekt utgörs av en trädunge med pil, alm, al, tall och lönn. Några av klibbalarna är lite grövre och därför viktiga för fågellivet.

Naturvårdsarter: -

Bedömning: Naturvärdeobjektet bedöms ha ett visst naturvärde. Objektets bedöms ha ett visst biotopvärde i form av att träd utmed strandlinjen ger skugga och löv som faller ner vilket är viktig föda för smådjur på botten. De i sin tur är viktig föda för fisk och fågel. Träden är även med och bildar spridningskorridorer för växter och djur.

Figur 6. Bild på naturvärdesobjekt 1. Objektet ligger till vänster i bilden.

Naturvärdesobjekt 2**Klass 4, visst naturvärde**

Naturtyp: Skog och träd

Biotop: Lövskog

Beskrivning: Ett objekt med ett tätt träd- och buskskikt i en ravin ner. I trädskiktet finns bland annat ek, björk, lönn, fågelbär och sälg. Det förekommer död ved såväl stående som liggande. Det mesta är i form av klen död ved. Ansluter mot tomtmark med rikt träd- och buskskikt.

Naturvårdsarter:

Bedömning: Naturvärdesobjektet bedöms att ha ett visst naturvärde. Objektets biotopvärde bedöms som visst och består främst i förekomsten av död ved och blommande träd och buskar. Artvärdet bedöms som obetydligt.

Figur 7. Foto tagit ner i naturvärdesobjekt 2 ståendes på den gamla banvallen.

Naturvärdesobjekt 3**Klass 3, påtagligt naturvärde****Naturtyp:** Infrastruktur och bebyggelse**Biotop:** Banvall

Beskrivning: Objektet utgörs av en del av den gamla banvallen. Banvallar är en livsmiljö som har blivit en viktig tillflyktsort för många växter och insekter som annars skulle ha varit försvunna eller mycket sällsynta om de inte hittat en fristad i dessa miljöer. Det är arter som tidigare funnits i det äldre odlingslandskapet. De växter och insekter som hörde hemma i det gamla brukade odlingslandskapet i Sverige har gradvis trängts undan när ängar och gamla betesmarker har övergivits och vuxit igen. Här finns grusiga, sandiga blottor med blommande arter som prästkrage, gulmåra, hummelusern, gråfibbla och femfingerört. I slänterna på den gamla banvallen finns igenväxningsvegetation som består av björk, tall och salix.

Naturvårdsarter: Prästkrage (S), gulmåra (S),

Bedömning: Naturvärdesobjektet bedöms att ha ett påtagligt naturvärde. Objektets biotopvärde bedöms som visst och består främst i förekomsten av blottade grusiga och torra ytor och rikedomerna på blommande kärlväxter, som ger goda förutsättningar för olika pollinerare. Naturvärdesobjektet bedöms att ha ett visst artvärde i form av signalarter som visar på torra och varma miljöer. Områdets fältskikt är artrikare än omgivande landskap.

Figur 8. Den gamla banvallen som börjar att växa igen från slänterna. Det finns dock kvar blottade sandiga/grusiga ytor.

Naturvärdesobjekt 4**Klass 3, påtagligt naturvärde**

Naturtyp: Infrastruktur och bebyggelse

Biotop: Torr ruderatmark, banvall

Beskrivning: Naturvärdesobjektet utgörs av en mark där det historiskt funnits en station tillsammans med banvall. Det är en miljö där det tämligen allmänt finns arter som tidigare hörde samman med ängar och betesmarker i odlingslandskapet. De har här vid gamla banvallar funnit en tillflykt då ängar och betesmarker alltmer kommit att försvinna från odlingslandskapet. Det finns livsmiljöer för värmeälskande arter. Det sker idag en igenväxning av miljön med sly av asp och lönn. Sälg och buskar i form av rosarter ger goda förutsättningar för olika former av pollinerare.

Naturvårdsarter: Backnejlika (S), gulmåra (S), prästkrage (S)

Bedömning: Naturvärdesobjektet bedöms att ha ett påtagligt naturvärde. Biotopvärde bedöms som visst och består främst av den torra miljön med blottad mineraljord som skapar livsmiljöer till många arter. Blommande och bärande arter är viktiga födoresurser för pollinerande insekter och fåglar. Naturvärdesobjektet bedöms att ha ett visst artvärde som utgörs av signalarter som visar på torra, solljusa och varma miljöer. Områdets fältskikt är artrikare än omgivande landskap.

Figur 9. Backnejlika, en fin signalart i ängs- och betesmarker. Här visar den på att marken är solljus och varm varför denna mer konkurrenssvaga art trivs.

Naturvärdesobjekt 5**Klass 4, visst naturvärde****Naturtyp:** Infrastruktur och bebyggelse**Biotop:** Vägkantsvegetation

Beskrivning: Naturvärdesobjektet följer Enköpingsvägen och den intilliggande gång- och cykelvägen. Objektet utgörs också av en slänt mot Mälarsidan. Här finns bland annat lönn, sälg, björk, rosarter, renfana, prästkrage, akleja, backnejlika och en del brännässlor.

Naturvårdsarter: Prästkrage (S), backnejlika (S)

Bedömning: Naturvärdesobjektet bedöms ha ett visst naturvärde. Objektets biotopvärde bedöms som visst och består främst av arter som i banvallar och vägkanter funnit en tillflykt då deras miljöer i det äldre odlingslandskapet alltmer kommit att minska. Miljön ger också goda förutsättning för olika arter av pollinerare i och med förekomsten av olika blommande arter. Blommande och bärande buskar och träd bidrar till objektets biotopvärde. I och med att en hel del brännässlor och andra kvävegynnande arter finns är artvärdet lite lägre.

Figur 10. Utmed Enköpingsvägen.

Naturvärdesobjekt 6**Klass 4, visst naturvärde****Naturtyp:** Skog och träd**Biotop:** Lövskog**Beskrivning:** Naturvärdesobjektet utgörs av en slänt mellan tomtmarker, Gyllenstiernas väg och Enköpingsvägen. I slänten finns yngre ek, sälg och björk. Det är en halvsluten miljö som ger halvöppna till slutna miljöer.**Naturvårdsarter:** -**Bedömning:** Objektet bedöms att ha ett visst naturvärde. Objektets biotopvärde bedöms som visst och består främst av den halvöppna, ljusa lundartade miljön tillsammans med lövträden i form av uppvuxna ekar och sälgar. Naturvärdesobjektet bedöms att ha ett obetydligt artvärde.

Figur 11. Slänt mellan villorna mellan Enköpingsvägen och Gyllenstiernas väg.

Naturvärdesobjekt 7**Klass 4, visst naturvärde****Naturtyp:** Skog och träd**Biotop:** Tallskog

Beskrivning: Naturvärdesobjekt som är en slänt som domineras av tall i trädskiktet. Längst i norr är slänten brant och kunde inte besökas i fält. Men där finns berg i dagen och steniga miljöer som bidrar till miljöer för värmeälskande arter. Efter det, mot öster, blir slänten mindre brant och här finns ek som sluter an mot gångbanan längs Enköpingsvägen. I övrigt, förutom tall som dominerar, finns inslag av björk, oxel och lind i slänten tillsammans med hassel och hagtorn i buskskiktet. I fältskiktet finns tulkört och getrams. Det förekommer död ved såväl stående som liggande i objektet. På en del av den döda veden förekommer insektshål.

Naturvårdsarter: Getrams (typisk art för näringsfattig ekskog), tulkört (typisk art i kalkbranter)

Bedömning: Naturvärdesobjektet bedöms ha ett visst naturvärde. Objektets biotopvärde bedöms som visst och består främst av inslag av äldre tallar, liggande och stående död ved med insektshål samt ett delvis blommande fältskikt.

Figur 12. Tallskog med ek mot gatan.

5.2 Landskapsobjekt

I landskapsobjektet ingår äldre trädgårdar tillhörande större villor. I Stäket är villorna vid Gyllenstiernas väg bland de första som byggdes. Formspråket i det fashionabla villasamhälle som planerades avslöjas i villornas storlek och arkitektur, och i de väl tilltagna natur- och trädgårdstomterna. I dem finns ett rikt busk- och trädskikt.

De bidrar tillsammans med de ingående naturvärdesobjekten till en helhet som har positiv betydelse för biologisk mångfald.

Mellan tomterna i slänten finns naturområden där hävdgynnade arter som fyrkantig johannesört, brudbröd, tjärblomster, smultron och svartkämpar växer. I övrigt finns grova och vidkroniga träd, i form av odlad tall, stående död ved, berg i dagen, ek, slån och frukträd.

Tillsammans med naturvärdesobjekten gör detta att tomterna i stor utsträckning bidrar till biologisk mångfald. Landskapsobjektet bedöms även vara av värde för fåglar och insekter på grund av förekomsten av blommande träd och buskar, samt örtrika rabatter och slänter.

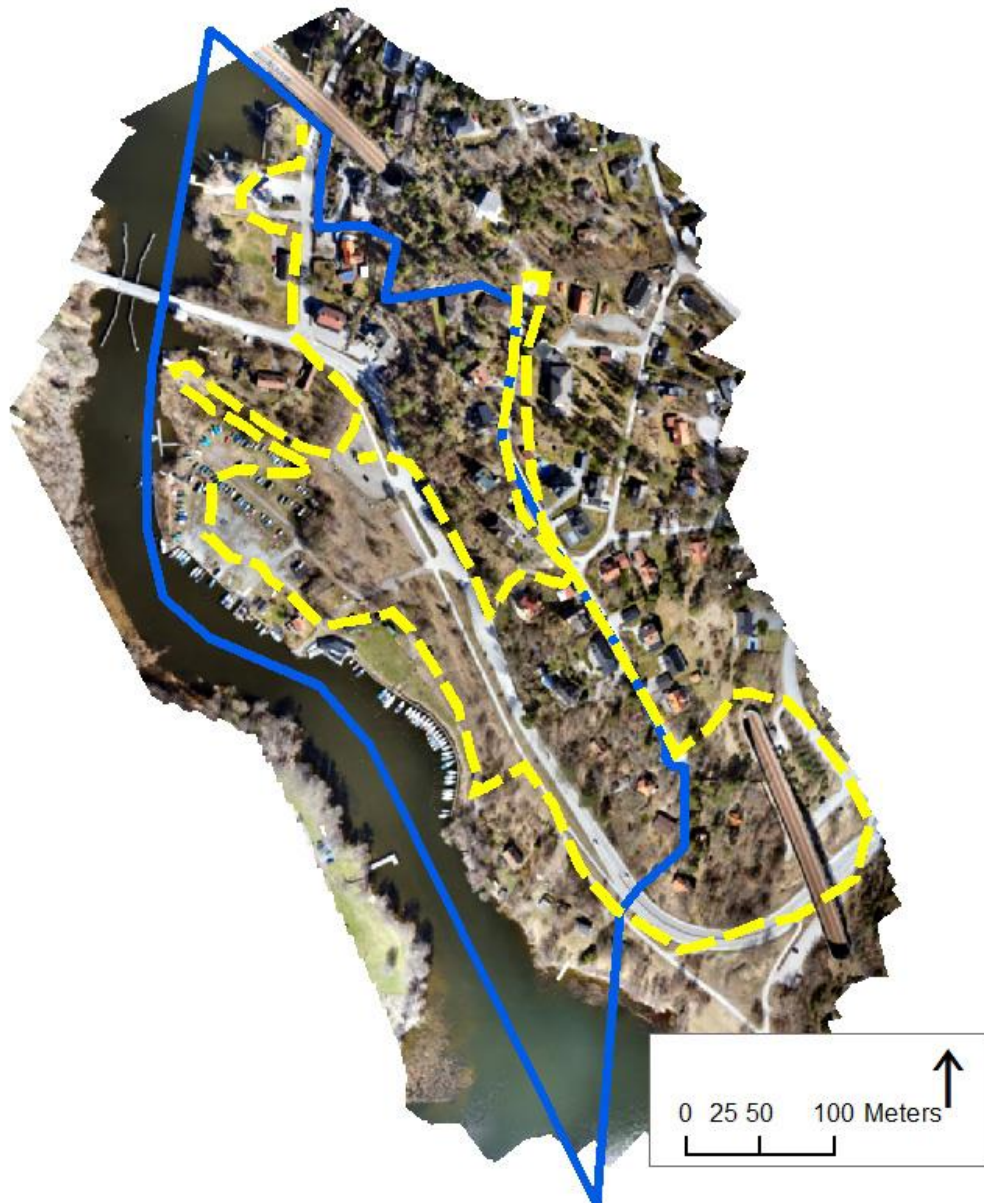

Figur 11. Minnesstenar med en odlad tall.

5.3 Fågelinventering

5.3.1 Metod

Fältinventeringen har genomförts som en förenklad revirkartering med två besök, 2017-06-06 och 2017-06-10, i syfte att bedöma vilka fågelarter (med fokus på rödlistade och andra prioriterade fågelarter) som har sina revir inom inventeringsområdet samt att uppskatta antal troliga häckningar. Vid samtliga tillfällena var vädret gynnsamt för fågelinventering, svag till måttlig vind och klart väder.

Figur 12. Vid inventeringen gick inventeraren rundan som är markerad med gul linje på kartan.

För att bedöma häckningsindikationernas styrka har kriterierna i Svensk Atlasinventering använts. Skalans intervall är 1–20, där 1 är *Arten observerad under häckningstid* och 20 är *Ägg eller ungar sedda i bo. Sjungande hanne (hannar) observerad, andra häcknings- eller revirläten hörda eller annat motsvarande beteende iakttaget under häckningstid* motsvarar häckningskriterium 3 och är den vanligaste typen av observation, vilket också gör att resultatet i en revirkartering till stor del grundas på detta kriterium.

5.3.2 Osäkerheter

Varje observation speglar i bästa fall ungefär ett revir, dock är två besök för osäker grund för att säkerställa häckning med stor noggrannhet. Även om metodiken innebär att dubbelräkning ska undvikas så kan det inte uteslutas i några fall. Vissa arters aktiviteter har varit svåra att tolka. Det gäller främst silltrut, fisktärna och tornseglare. För dessa arter är osäkerheten stor då det gäller att säkerställa revirets geografiska läge.

Den valda inventeringsmetoden är lämplig för att hitta de flesta häckande arter och få en god uppfattning om var i landskapet som de hävdar revir. Den är dock mindre lämplig för hackspettar, ugglor, skogsfågel och vissa tidigt häckande rovfåglar. De bör inventeras i februari-mars snarare än april-juni.

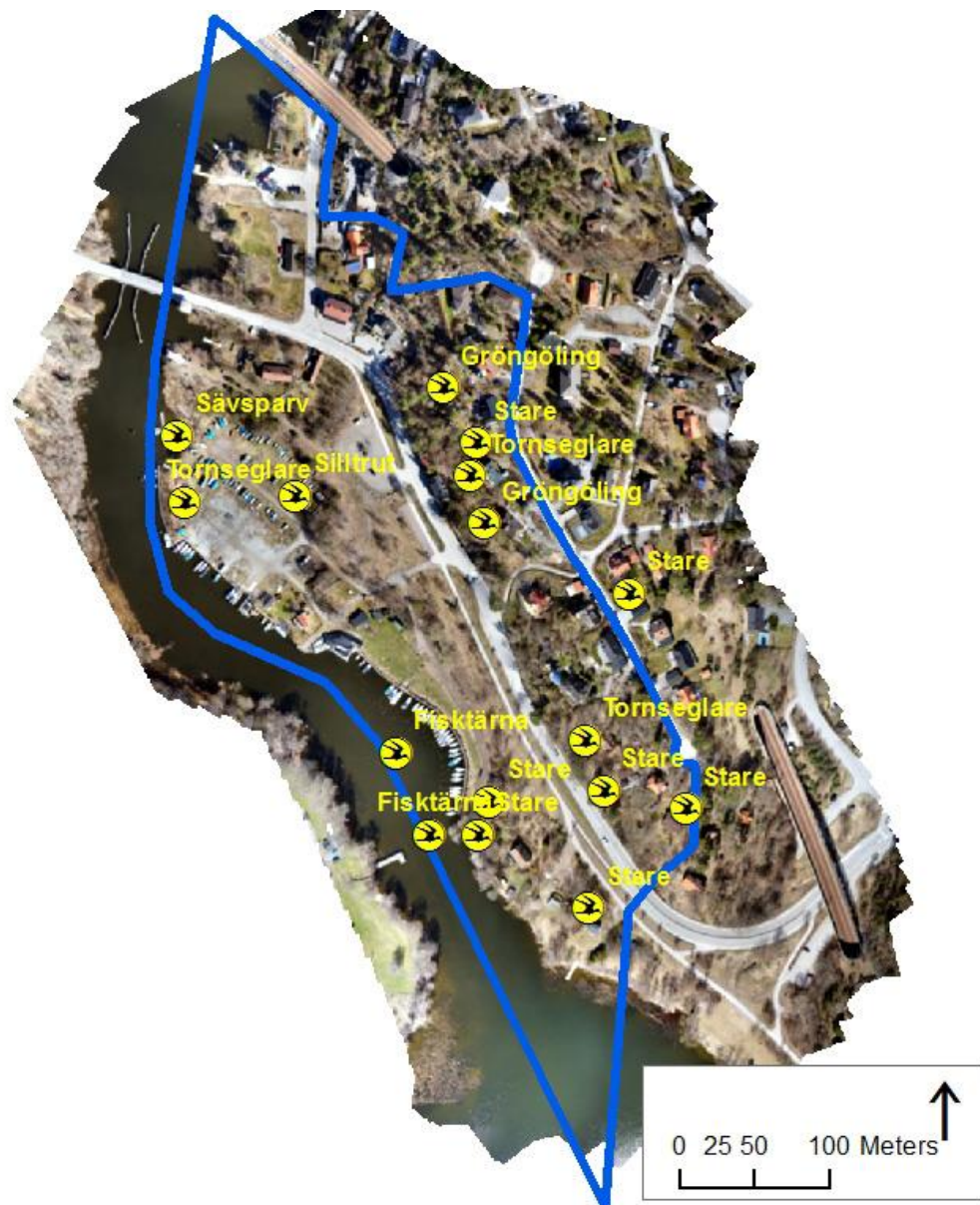
De båda inventeringsbesöken genomfördes i början på juni vilket är relativt sent på säsongen för Stockholmsområdet. Flera arter har då gått i häckning varför kompletterande inventering rekommenderas för våren 2018.

5.3.3 Resultat

En fågelart som ingår i fågeldirektivets bilaga 1 påträffades vid fältinventeringen, nämligen fisktärna. Följande fem rödlistade arter noterades, nämligen stare^{VU}, sävsparv^{VU}, tornseglare^{VU}, silltrut^{NT} och gröngöling^{NT}.

Totalt 39 arter observerades i inventeringsområdet under de två tillfällen som inventeringen omfattade. Merparten av observationerna indikerade häckning med minst häckningskriterie 3 (enligt metodik för Atlasinventeringen). Vid Stäketfläcken bedöms, på grundval av observationerna, att 3 rödlistade arter troligen häckar i området, nämligen stare, sävsparv och gröngöling (tabell 1). Det är också möjligt att fisktärna häckar i närområdet.

Vid Stäketfläcken finns sedan tidigare fågelnoteringar från Artportalen vilka i stort överensstämmer med genomförda inventeringar. Ytterligare rödlistade arter som observerats i området de senaste 10 åren är bland annat Brunand (VU - sårbar), Havsörn (NT – nära hotad), Duvhök (NT), Gråtrut (VU), Spillkråka (NT), Mindre hackspett (NT), Sånglärka (NT), Hussvala (VU) och Gulsparr (VU). Inga observationer av dessa arter gjordes dock under de aktuella besöken.

Figur 13. Resultat av inventeringen för prioriterade fågelarter.

Artlista och fågelfauna i övrigt

Fältinventeringen visar att området är relativt fågelrikt och med arter typiska för en urban villamiljö i anslutning till vatten. Öppnare ytor utgörs av småbåtshamnen och uppställningsplatser för båtar.

I området finns flera hålhäckande arter utöver de rödlistade som nämns ovan, till exempel rödstjärt, nötväcka och mesar. Steglits, grönfink, rödhake och koltrast observerades vid flera tillfällen. Fisk- och skratmås var även vanligt förekommande i anslutning till vattenmiljön.

Tabell 2. Totalt 39 arter observerades i inventeringsområdet under de två tillfällen som inventeringen omfattade. Merparten av observationerna indikerade häckning med minst häckningskriterie 3 (enligt kriterium använt Atlasinventeringen). *Antal revir uppskattas endast för rödlistade arter. ** Ungar observerade i bo inom området. ? Svårbedömd häckningsstatus på grund av för få observationer eller svårbedömt beteende. X revirhävande, men antal ej bedömt.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Kategori rödlistan samt Bilaga 1	Uppskattat antal revir*	Obs. besök 1 (6/6)	Obs. besök 2 (10/6)
björktrast	<i>Turdus pilaris</i>		X	3	5
blåmes	<i>Cyanistes caeruleus</i>		X	1	7
bofink	<i>Fringilla coelebs</i>		X	2	2
fiskmås	<i>Larus canus</i>		X	7	4
fisktärna	<i>Sterna hirundo</i>	B	?	1	1
gransångare	<i>Phylloscopus collybita</i>		X		1
gråhäger	<i>Ardea cinerea</i>		X		1
gråsiska	<i>Acanthis flammea</i>		X		1
gräsand	<i>Anas platyrhynchos</i>		X	3	4
grönfink	<i>Chloris chloris</i>		X	6	5
gröngöling	<i>Picus viridis</i>	NT	1	1	1
kaja	<i>Corvus monedula</i>		X	1	
knipa	<i>Bucephala clangula</i>		X		1
knölsvan	<i>Cygnus olor</i>		X	5	2
koltrast	<i>Turdus merula</i>		X	3	5
kråka	<i>Corvus cornix</i>		X	4	3
ladusvala	<i>Hirundo rustica</i>		X		1
lövsångare	<i>Phylloscopus trochilus</i>		X	4	3
nötväcka	<i>Sitta europaea</i>		X	1	4
pilfink	<i>Passer montanus</i>		X	2	3
ringduva	<i>Columba palumbus</i>		X	2	8
rödhake	<i>Eritacus rubecula</i>		X	1	6
rödstjärt	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>		X	4	3
silltrut	<i>Larus fuscus</i>	NT	?	2	
skarv	<i>Phalacrocorax carbo</i>		X	1	1
skata	<i>Pica pica</i>		X	8	4
skratmås	<i>Chroicocephalus ridibundus</i>		X	12	5
stare	<i>Sturnus vulgaris</i>	VU	3-7	7	3
steglits	<i>Carduelis carduelis</i>		X	7	10
strandskata	<i>Haematopus ostralegus</i>		X	1	
svarthätta	<i>Sylvia atricapilla</i>		X	1	
svartvit flugsnappare	<i>Ficedula hypoleuca</i>		X	1	1

sädesärta	<i>Motacilla alba</i>		X	2	3
sävspärv	<i>Emberiza schoeniclus</i>	VU	1	1	
talgoxe	<i>Parus major</i>		X	7	6
tornseglare	<i>Apus apus</i>	VU	?	3	
trädgårdssångare	<i>Sylvia borin</i>		X	1	1
trädkrypare	<i>Certhia familiaris</i>		X		1
törnsångare	<i>Sylvia communis</i>		X		2

De lummiga villaträdgårdarna med äldre ädellövträd och odlingar erbjuder goda miljöer för fågellivet med flera hålträd samt möjlighet till skydd och gott om föda. Närheten till Mälaren och kanalen utgör också ett positivt inslag i den varierande miljön. Området i branten samt väster om Enköpingsvägen är varierat med öppna gräsytor, täta större buskskikt samt dungar med större lövträd.

5.3.4 Ekologi av påträffade prioriterade fågelarter

Fisktärna, fågeldirektivet Bilaga 1 (Sterna hirundo)

Ekologi

Fisktärnor flyttar långt, och de övervintrar i marin miljö utefter Afrikas västkust, huvudsakligen Sydafrika, Namibia och Angola. Dit flyttar de från slutet av juli till in i september. De gamla fåglarna återvänder i april och maj. Vanligen häckar de i kolonier, som i extrema fall kan innehålla cirka 300 bon. Ungfåglarna tillbringa de första åren i Afrika. Boet placeras på öppen plan mark som ofta är glest bevuxet av gräs eller andra strandväxter. Omtyckta boplatser är i fjolårsvass, ilandfluten tång eller bevuxna berghällars skrevor.

Fisktärnan äter i huvudsak småfisk, men kan ibland även ta en del insekter, exempelvis svärmande myror.

Utbredning och förekomst

Fisktärnan häckar på öar och stränder längs hela Sveriges kust samt vid invatten från Skåne till Dalarna och i Norrlands östra delar. Den finns både vid sött, bräckt och salt vatten utefter alla kuster och inlandet, men inte i Norrlands inre och i fjällkedjan. Arten har antagligen varit vanlig i Sverige under hela 1700- och 1800-talet. Vid denna tid gjorde man emellertid ingen skillnad på fisktärna och silvertärna så det är svårt att säga något mer exakt om förekomsten. Den nuvarande populationen av fisktärnor är uppskattade till 20 000–25 000 par.

Stare (VU) (*Sturnus vulgaris*)*Ekologi*

Staren häckar i anslutning till jordbrukslandskap, i tätorter eller andra öppna marker. Staren är under häckningstid helt beroende av öppna gräsmarker med kortvuxet fåltskikt. Den föredrar kortsnaggade naturbetesmarker, och följer ofta kor eller andra betande kreatur. Den utnyttjar också gräsmattor, vägkanter, nysådda åkrar och liknande. Boet läggs i befintliga håligheter, till exempel ett gammalt bohål av hackspett, i holkar eller under tegelpannor. Oftast häckar de i alléer, dungar eller skogsbyn i jordbrukslandskapet, i gårdsmiljöer eller parker, men det går också bra inne i tät skog om lämpliga boplatser finns där (Artdatabanken 2017).

Utbredning och förekomst

Stare är fortfarande en av de vanligaste och mest spridda fågelarterna i södra och mellersta Sverige, trots en kraftig minskning sedan 1970-talet. Den häckar från sydligaste Skåne upp till Norrland. Beståndet uppskattades till 640 000 par i Sverige och 20 000 par i Stockholms län vid senaste beräkningen 2012 (Ottosson 2012).

Tornseglare (VU) (*Apus apus*)*Ekologi*

Tornseglaren är en typisk hålhäckare där majoriteten av beståndet numera är helt knutet till mänsklig bebyggelse. Den vanligaste boplatser utgörs av de håligheter som finns under storkupiga takpannor, men den utnyttjar även andra håligheter och nischer i större byggnader. På platser med stort utbud av lämpliga boplatser kan seglarna häcka nära varandra och bildar då små kolonier. En mindre andel av beståndet häckar i mer ursprungliga miljöer, i första hand i gamla hackspetthål (främst spillkråkehål) och andra typer av håligheter i träd, men även i klippskrevor. Den utnyttjar även holkar av lämplig storlek, förutsatt att de är uppsatta i högt läge i träd, under takfot eller på husgavlar riktade mot öppen terräng med fria inflygningsmöjligheter. Vid månadsskiftet juli-augusti startar flyttningen mot Afrika och efter augusti månad finns endast enstaka fåglar kvar i landet. De återkommer till Sverige i början av maj, flertalet dock inte förrän i slutet av denna månad. Födan utgörs uteslutande av små till medelstora insekter (oftast 2 - 8 mm) samt spindlar som driver fram i luften med hjälp av spinnrådar.

Utbredning och förekomst

Tornseglaren häckar allmänt till tämligen allmänt upp till södra Lappland. I södra Sverige saknas arten endast i ytterskärgården och i större sammanhängande skogsområden och slättbygder där lämpliga boplatser saknas. År 2012 uppskattade man antalet till 310 000 par i Sverige och 25 000 par i Stockholms län (Ottosson 2012).

Gröngöling (NT) (*Picus viridis*)*Ekologi*

Arten föredrar mosaikartade, halvöppna kulturlandskap, där betesmarker och åkrar växlar med lövdungar, alléer eller trädklädda naturbetesmarker. Den är en karaktärsart för ekhagar. Den föredrar glesa skogar, men undviker normalt barrskog om det inte är ett starkt inslag av lövträd. Lokalt förekommer den också i parker i tätorter. Annars undviker den människans närmaste boningar, utan att egentligen vara skygg. Häckar ibland i påfallande öppna landskap förutsatt att det finns dungar, alléer eller dylikt av tillräcklig omfattning. Arten är en utpräglad specialist på myror, som den huvudsakligen tar på

marken. Den är beroende av en rik och varierad myrfauna och favoriserar därför välhävda marker. Boet hackas ut i grova eller senvuxna lövträd (oftast i asp) som dessförinnan är angripna av vedsvampar vilket underlättar utmejslingen av den 30-50 cm djupa bohålan. Eftersom näbben är ganska svag behöver den svampangripna träd. Utpräglad stannfågel som enligt återfynd av ringmärkta fåglar sällan rör sig långt från uppväxtplatsen (Artdatabanken 2017)

Utbredning och förekomst

Gröngölingen förekommer vida spridd och tämligen allmänt i södra och mellersta Sverige från Skåne och norrut till mellersta Dalarna-Hälsingland. Den förekommer sällsynt i Medelpad och som tillfällig längre norrut. Den saknas helt på Gotland. År 2012 uppskattade man antalet till 18 000 par i Sverige och 1 300 par i Stockholms län (Ottosson 2012).

Silltrut (NT) (*Larus fuscus*)

Ekologi

Silltruten häckar vanligtvis i kolonier på skär och små öar vid kusten. I Mälaren föredrar de att häcka på branter. Födan består till mycket stor del av fisk och fiskavfall (i Östersjön framför allt sill och skarpsill) och därmed skiljer sig silltruten ganska markant i födoval från gråtruten. Även dagmaskar och insekter förefaller av vissa undersökningar att vara av betydelse för silltruten, åtminstone lokalt. I ett avseende är emellertid silltruten kulturnäringspecialist då den är en "båtföljare" i betydligt större utsträckning än gråtrut.

Utbredning och förekomst

Silltruten förekommer, indelad i flera raser (underarter), inom ett relativt litet geografiskt område i norra och västra Palearktis. Nominatrasen (L. f. fuscus) häckar längs Östersjöns kuster i Sverige. Den svenska populationen av silltrut (inkluderande samtliga underarter) beräknas för närvarande (2010) uppgå till cirka 19 000 par. L. f. fuscus har under de senaste 30 åren minskat i Sverige till cirka 9000. (Artdatabanken 2017) Kring Mälaren har dock Silltruten ökat de senaste åren enligt Länsstyrelsens fågelinventeringar.

Sävspurv (VU) (*Emberiza schoeniclus*)

Ekologi

Föredrar busksnår och bladvassbälten vid sjöar, dammar och vattendrag samt i buskrika sumpmarker. Sävsparven förekommer också i rent jordbrukslandskap, om där finns småvatten, öppna diken eller kanaler med förekomst av buskar. Gemensamma drag hos alla revir är mer eller mindre våt, öppen mark och förekomst av skyddande videbuskar eller vassar. Buskar och vass ger skydd och fungerar också som sångplatser. Flyttfågel som stannar i Sverige mellan april-maj och september-oktober.

Utbredning och förekomst

Häcker allmänt till tämligen allmänt i lämpliga miljöer över hela Sverige. De största bestånden finns i norra Sverige, särskilt i fjällen. Det svenska beståndet har senast uppskattats till omkring 400 000 par (240 000–570 000 par). Tidigare uppskattningar har legat högre, i storleksordningen 700 000-1000 000 par men skillnaden avspeglar dels osäkerheterna i uppskattningarna, dels den minskning som skett under senare år.

De svenska sävsparvarna flyttar mot sydväst och övervintrar huvudsakligen i västra Europa. Övervintring förekommer i varierande omfattning även i södra Sverige.

5.4 Särskilt skyddsvärda träd

Vid naturvärdesinventeringen bedömdes en ek att vara särskilt skyddsvärda träd enligt Naturvårdsverkets (2004) definition. Det är en grov, stående döende ek med håligheter. Eken står på tomtmark omgärdad av stängsel och kunde därför inte mätas in vid fältbesök. Inom ramen för landskapsobjektet och på tomtmark finns troligen fler träd som skulle kunna mätas in som särskilt skyddsvärda träd. Dock finns de inom ramen för den privata hemfridszonen varför de inte kunde mätas in vid fältinventeringen.

Figur 14. Karta med eken som ligger inom tomtmark, ej besökt utan noterad från stängsel.

5.5 Sand- och grusytor

Många växter och djur är beroende av öppna sand- och grusytor. Miljöer som kommit att bli alltmer sällsynta. Många av de arter som trivs i dessa miljöer har minskat kraftigt på grund av att deras naturliga livsmiljöer blivit mer sällsynta. I olika slags öppna sand- och grusmarker som människan skapat kan många av dessa arter överleva. Fina solexponerade sydslutningar med blottad mineraljord finns utmed den gamla banvallen, naturvärdesobjekt 3, men även på den gamla banvallen. Miljöerna för sand- och gruslevande insekter som finns på slänterna, markerat med 1 och 2 i figur 15, är cirka 5-10 meter långa och 0,5-1 meter breda. Nötning sker sannolikt genom cykelkörning med mera i slänten. I botten är materialet grovt, slänterna har mer fint material.

Olika insekter gynnas av olika grovlekar av sand och grus, men det är den fina sanden som många insekter behöver. På banvallen, intill områden med säl, finns också små sänkor som kan bli solvarma och där det är lä vilket ger goda förutsättningar för sand- och gruslevande insekter. Markerat med 3 i figur 15. Sälgen gynnar de arter som pollinerar tidigt på våren. Området markerat på banvallen är inte speciellt stort, en kvadratmeter ungefär.

Även om inga rödlistade arter, knutna till sandiga och grusiga miljöer, upptäcktes vid inventeringstillfället så går det inte att utesluta att sådana finns. Området är dock lite stört idag genom att det används av cyklister med flera.

Figur 16. I söderläge på den gamla banvallen finns grusiga/sandiga miljöer.

Figur 17. Även på den gamla banvallen finns mindre sänkor som blir solbelysta och fina miljöer för bland annat olika bin och steklar.

6 Samlad bedömning

Det inventerade området Stäketfläcken består av en blandning mellan de gamla uppväxta trädgårdarna till villorna mellan Enköpingsvägen och Gyllenstiernas väg och områden med blottad mineraljord. Trädgårdarna är lummiga med ett rikt busk- och trädsikt. Mellan Enköpingsvägen och Målarstranden finns mer karga miljöer med den gamla banvallen och upplägningsplats för båtar.

Området är rikt på olika blommande arter som annars kan finnas i betesmarker som betats under lång tid. Den rika floran med olika blommande arter, de grusiga/sandiga miljöerna, inslaget av sälg som blommar tidigt och de lummiga trädgårdarna bidrar sammantaget till goda förutsättningar för olika pollinerare och fågelarter. Se Figur 18 för samlad information om områdets naturvärden.

Utmed den gamla banvallen finns i sydslänten ett par områden som är varma, solbelysta och sandiga/grusiga. De är, tillsammans med att det finns blommande arter som bland annat blåeld och sälg, viktiga för arter knutna till dessa miljöer. Eftersom en del igenväxning skett i den gamla banvallens sydslutning kan det vara lämpligt att skapa ytterligare sådana miljöer i slutningen.

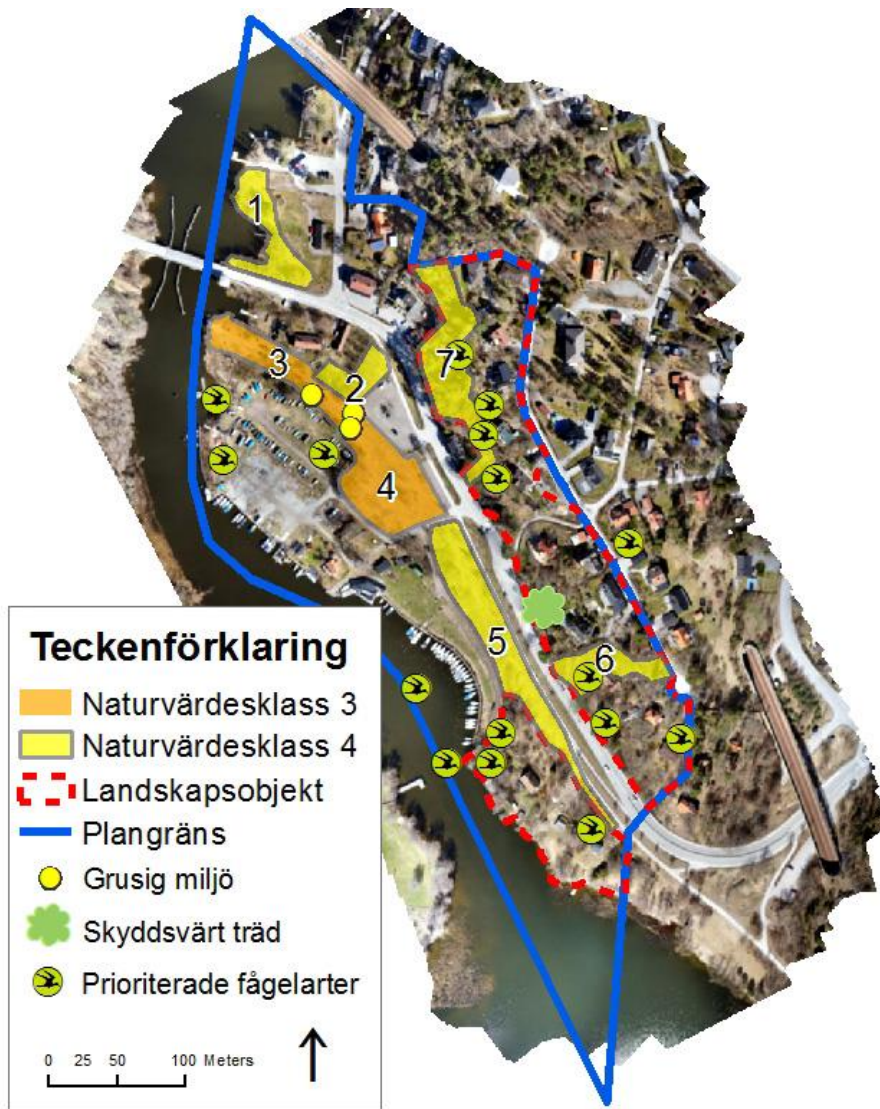
Av betydelse för fågel- och insektlivet finns enskilda äldre träd och små skogsdungar. Det finns bland annat dungar med inslag av sälg. Sälgen blommar tidigt och producerar mycket nektar och pollen av bra kvalitet. Skogsdungarna är viktiga för fågellivet, de innebär att landskapet får en variation, vilket bland annat gynnar gröngölingen. Ett par lite äldre, grövre tallar finns utmed strandlinjen, framförallt vid järnvägsbron utmed Uddnäs vägen. Något av dem är på gränsen att kunna tolkas in som skyddsvärt träd. Särskilt skyddsvärt träd i form av en ek noterades i en trädgård. Inom landskapsobjektet och i trädgårdarna finns troligen fler träd som skulle kunna mätas in som särskilt skyddsvärda, de ligger dock inom ramen för hemfridszonen varför inte träd i trädgårdarna mättes in.

En fågelart som ingår i fågeldirektivets bilaga 1 påträffades vid fältinventeringen, nämligen fisktärna. Följande fem rödlistade arter noterades, stare^{VU}, sävsparv^{VU}, tornseglare^{VU}, silltrut^{NT} och gröngöling^{NT}.

Totalt 39 fågelarter observerades i inventeringsområdet under de två tillfällen som inventeringen omfattade. Merparten av observationerna indikerade häckning med minst häckningskriterie 3 (enligt metodik för Atlasinventeringen). Vid Stäketfläcken bedöms, på grundval av observationerna, att 3 rödlistade arter troligen häckar i området, nämligen stare, sävsparv och gröngöling (tabell 1). Det är också möjligt att fisktärna häckar i närområdet.

De områden som bedöms som viktigast för fågellivet är branten längs med Enköpingsvägen men också området väster om Enköpingsvägen och ut mot vattnet vilket är varierat med öppna gräsytor, täta större buskskikt samt dungar med större lövträd.

Hela området har totalt sett visst till påtagligt naturvärde och är av betydelse för arters överlevnad och spridning på lokal nivå.

Figur 18. Karta med alla naturvärdeobjekt, skyddsvärt träd och grusiga miljöer.

7 Förslag för skydds- och kompensationsåtgärder

7.1 Skyddsåtgärder

Särskilt skyddsvärda träd samt hålträd skyddas vid exploatering.

Spara värdefulla träd, framför allt sälg eftersom den blommar tidigt på våren då det saknas andra nektarkällor för bin och fjärilar. Träd utmed strandlinjen och grusiga/sandiga miljöer behöver skyddas tillsammans med områden med rik blomning och skogsdungar med sälg.

Vassområden utmed strandlinjen måste skyddas för fågellivet som exempelvis sävsparv. Viktigt att så långt det är möjligt spara stora och täta buskskikt samt befintliga träddungar där bland annat stare kan hitta skydd, föda och boplatser. Bevara öppna gräsytor som är viktiga för staren födosök.

Spara äldre träd som blir fina boplatser åt trädhålslevande bin och ger lä åt äggläggande fjärilar.

Skydda områden rika på olika blommor för olika pollinerare.

En kompletterande fågelinventering bör göras vid tidigare tillfällen våren 2018 för att ringa in de arter som redan gått i häckning vid genomförd inventering.

En inventering av fladdermöss kan också vara lämpligt för området då det finns risk för att lämpliga boplatser går förlorade.

7.2 Kompensationsåtgärder

Faunadepå

Träd som avverkas kan läggas ut som faunadepåer på soliga platser.

Plantering av bärande träd och buskar

Vid nyplantering inom planområdet bör inhemska blommande och bärande träd och buskar planteras.

ordningställande av ängsmark

Skapa ängsmark istället för gräsytor som klipps. Det gynnar olika pollinerare.

Grusiga/sandiga miljöer

Öppna fler miljöer utmed sydsidan av den gamla banvallen genom att ta bort sly och annan vegetation. I anslutning till dessa miljöer kan rikt blommande pollenrestauranger anläggas.

Uppsättning av fågelholkar

Uppsättning av artspecifika fågelholkar bland annat för stare och spettar. Holkar för svalor och tornseglare kan med fördel placeras på tillkommande byggnader.

Uppsättning av insektshotell

Biholkar, bibatteri och insektshotell kan uppföras i anslutning till blommande områden som är rika på olika pollinerare.

8 Referenser

ArtDatabanken 2017. ArtPortalen.

Länsstyrelsen i Stockholms län. 2010. Biologisk mångfald i sand- och grusmarker. Faktablad 2010:04. Stockholm.

Länsstyrelsen i Stockholms län. Komplettering gällande förekomst Silltrut.
<http://www.lansstyrelsen.se/Stockholm/Sv/miljo-och-klimat/tillstandet-i-miljon/sjoar-och-vattendrag/Pages/faglar-i-malaren.aspx> 2017-08-11

Ottosson m.fl. 2012. Fåglarna i Sverige – antal och förekomst. SOF, Halmstad
Naturvårdsverket. 2004. Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet.

Närkes ornitologiska förening. <http://birdlife.se/atlasinventering/hackningskriterier/>

Swedish Standard Institute (SIS), 2014. Svensk Standard SS 19900:2014. Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Genomförande, naturvärdesbedömning och redovisning. SIS 2014, Stockholm.

Swedish Standard Institute (SIS), 2014. Teknisk rapport SIS-TR 199001:2014. Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) – Komplement till SS 199000. SIS 2014, Stockholm.

Vattenfall AB. 2015. Metodkatalog för fågelinventering vid Vattenfalls vindkraftsprojektering i Sverige.

